

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Abejonės ugnis

Atminty lyg šviesos spindulys – sesuo Liucija, vienuolė, kurią atsitiktinai, užsiėmusi kažkokiais reikalais, prabėgdama pro šalį, išvydau televizoriaus ekrane. Nei kada tai buvo, nei apie ką ji su žurnaliste kalbėjo, neprisimenu, tačiau įstrigo sesers Liucijos žodžiai, kad ji jaučianti ateistams pagarba, nes jie tiki tik žmogumi, o šis tikėjimas – sunkus. Šie žodžiai įstrigo ir dėl to, kad TV ekrane juos retai išgirsi, pastarajame dažniausiai liejasi tirados apie tikėjimą ir pasitikėjimą savimi, savęs nugalėjimą, meilę sau ir panašiai. Įsiminė ir dėl to, kad retas save kataliku vadinantis pilietis susimąsto, ką reiškia žodis „mylėk savo priešą“, o tuo labiau – suprasti kitaip galvojančių, kitaip matančių.

O juk tai paprasta tiesa, liudijanti, kad ne tik bendraminčiai, kurie be išlygų tau pritaria, sustiprina tavo tikėjimą, bet ir oponentai, kitaip manantys, priešininkai. Kad tikėjimas būtų gyvas, reikia nuolatinės abejonės – abejone kaip ugnimi patikrinami tikėjimo ašmenys. Žinoma, dogmatiku būti paprasčiau – bet nuo sustabarėjusios dogmos nedvelkia nei dieviškumas, nei žmogiškumas, o neretai dogmatikas atrodo netgi karikatūriškas. Kodėl – karikatūriškas?.. Mat jis dažniausiai viską žino ir netgi viską gali paaiškinti, nors jo aiškinimai neretai kompromituoja visus tikinčiuosius ir katalikybę apskritai, ir tokių geradarių dėka nemaža dalis visuomenės susidaro nuomonę apie katalikus (ir apskritai apie krikščionis) kaip davatkas, atsilikėlius nuo pažangos ir beviltiškus nuobodas.

Garsus JAV genetikas, žmogaus genomo projekto dalyvis Francis S. Collinsas savo knygoje „Dievo kalba“ (*The Language of God*), atskleidžiančioje glaudų mokslo ryšį su religija (jeigu konkrečiai – su evoliucijos teorija ir žmogaus genetika) cituoja Šv. Augustino žodžius, kurie skirti XVII a. Bažnyčiai, bet tinka ir mūsų laikams: „Net ir ne krikščionių tikybos žmogus paprastai būna ką nors girdėjęs apie žemę, dangų ir kitus šio pasaulio elementus, apie žvaigždžių judėjimą ir jų apsisukimus, netgi apie žvaigždžių dydį ir atstumus (...) visos šios žinios jam atrodo patikimos, nes jas patvirtina protas ir patirtis. Taigi negarbę ir pavojų užsitraukia tas krikščionis, kuris netikinčiojo akivaizdoje (...) tauškia niekus apie šiuos dalykus (...) Apmadū ne tiek dėl neišmanėliui skirtos paniekos, kiek dėl tikinčiųjų šeimai nepriklausančių žmonių nuomonės, jog tokių pažiūrų laikėsi mūsų šventųjų raštų autoriai, nes tada, didžiai nelaimėi tų, kurių išganymu mes uoliai rūpinamės, Šventojo Rašto rašytojai peikiami ir atmetami kaip neišprusę žmonės. Argi anie, girdėdami krikščionių klaidingai šnekant dalykus, kuriuos jie patys puikiai išmano, ir reiškiant kvailą savo nuomonę apie mūsų raštus, galės patikėti šiais raštais ir pasakojimais apie prisikėlimą iš numirusiųjų, amžinojo gyvenimo viltį ir Dangaus Karalystę?“ (Šv. Augustinas, *Genesis*, „Pradžios knygos tiesioginės prasmės išdėstymas“).

Ar krikščioniui labai jau baisu būtų prisipažinti „žinau, kad nieko nežinau“, o dar ir savo abejonės išreikšti?.. Šiais laikais, kai neišmanėlių nėra kiek ne mažiau, negu tada, kai Šv. Augustinas rašė savo raštus, ir viena iš neišmanymo priežasčių – senų dogmų (nebūtinai religinių, jų yra visokių, pasaulietiškių, švietėjiškų – taip pat) laikymasis?.. Viena iš tokių – mokslo ir religijos kaip dviejų nesuderinamų dalykų priešinimas, kas šiandien tai neatitinka logikos, bet yra priimtina daugeliui dogma pasikliaujančių žmonių, kuriems žodis „religija“ nuo Markso ir Engelso laikų dvelkia opiumu.

O blogiausia, kai dogma tampa ginklu – juk nuo dogmatizmo neretai pereinama ir prie fanatizmo, kai bet kokia abejonė išnyksta, kada atsakymai aiškūs, o klausimų nebelineka. Su tokiu ginklu iš tiesų galima sunaikinti viską, kas žmogiška ir kas dieviška.

Renata Šerelytė

Žvaigždėtas dangus virš Owachomo tilto Jutoje

(Natural Bridges National monument park, Utah)

Susitikimas

*Laikei Tu muitininkus broliais,
Magdalenas – seserimis.
Štai ir dabar prekyvietėj ant vieno suolo
Dar tebesėdi su mumis.*

*Sakai mums, jog Tave tik muitininkai vaistinę,
Geros Naujienos žodis į jų širdis smigęs,
Ir Tu jiems maloningai aiškines,
Kad kertamos bevaisės figos.*

*Tik Magdalenos ašarom Tau kojas laisčiusios,
Tik jos maldavusios atleist kaltes,
Ir Tu jau amžių amžiais vaikščiosiąs
Po mūsų didmiesčių gatves.*

*Kaip miela, kad Tave čia susitiko
Prie kryžkelės žibintų balzganos šviesos,
Atėjusį per oazes ir dykumas
Vėl įsikūnyt mumyse visuos.*

*Tu pats susodinai mus ant šio suolo
Ir leidi galvas prie peties priglaust. –
Mes Tavo seserys, mes Tavo broliai –
Kur glaudėmės lig šiol – neklausk.*

Leonardas Andriekus

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2014 metams suteikė 24 000 Lt paramą šeštadieniui „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

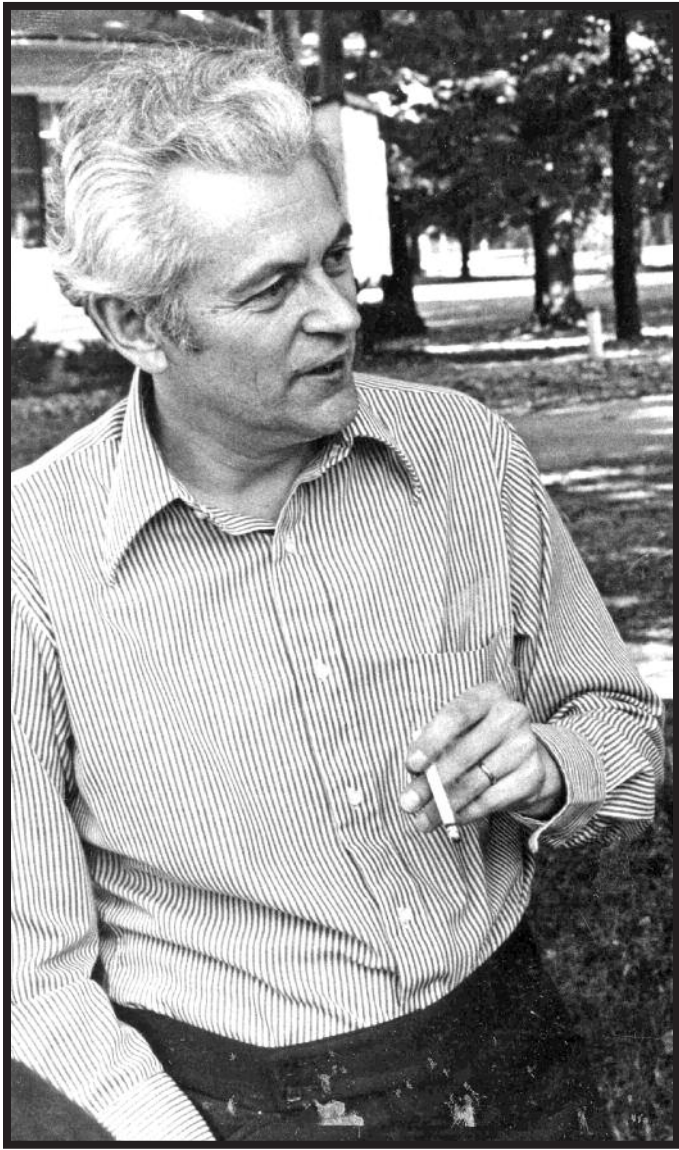
Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Abejonės ugnis • **2-as psl. Virginija Paplauskienė.** „Laimingas, kad grįžo į Lietuvą“ (2) • **3-as psl. Renata Šerelytė.** Paglostyti žodį ir jį apginti • **4-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Mūsų tapybos Grando minčių ir spalvų sodai/ **Algis Vaškevičius.** Geriausiose metų spaudos fotografijose – besikeičiantis šalies pulsas • **5-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė.** John Green: Dėl mūsų likimo ir žvaigždės kaltos • **6-as psl. Aldona Žemaitytė.** Gyvieji archyvai. „Juodojo birželio“ panorama • **7-as psl. Algimantas Katilius.** Tremtinio užrašai (3) • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Interviu su Arvydu Anušausku • Magdalenos Stankūnienės paroda LR Seime

„Laimingas, kad grįžo į Lietuvą“

Virginija Paplauskienė

Kostas Ostrauskas, Tabor Farm, MI „Draugo“ archyvo nuotr.

„Tėvynė gimsta tik Žmoguje“

Birželio 9-oji tapo įsimintina ne tik kaip Kosto Ostrausko sugrįžimo, bet ir kaip dramaturgo kūrybinio prisikėlimo diena. Lietuvoje rašytojas gyvena ir gyvens savo įvairiaspalvės, turtingos, savitos kūrybos bei unikalaus archyvinio palikimo dėka. Archyvinė medžiaga – fononuotraukos, dokumentai, rankraščiai, laiški, spaudiniai, esantys rašytojo rinkinyje – neabejotinai sviri ir svarbi Lietuvos kultūros istorijos dalis. Kultūrinis paveldas suteikia galimybių naujai pažvelgti į praeities įvykius, rekonstruoti socialines, politines, kultūrinės aplinkybės, nulėmusias rašytojo kūrybos pobūdį. Per archyvalijas galima išryškinti ir apibrėžti ostrauskiškuosius intelektualinius interesus. K. Ostrausko rinkinyje saugoma per 3,5 tūkstančio laišku. Rekonstruojant modernaus išėivijos dramaturgo gyvenimo ir kūrybos kelią, epistolinis palikimas tampa neįkainojamu šaltiniu. Laiškuose atsiveria jo gyvenimiškoji filosofija: pasaulėvokos ir pasaulėjautos spektras. Vertingas kultūros paveldas suteikia plačias galimybes susipažinti ne tik su rašytojo gyvenimu, bet ir pateikia naujų faktų apie išėivijų būtį Vokietijoje bei Amerikoje. Laiškuose susikristalizuoja daugiaplanis rašytojo paveikslas – iš autobiografinės patirties, autentiškos erdvės bei laiko aprašymo, kūrybinių minčių raiškos.

Rašytinė informacija, laiko ženklai užfiksuoti laiškuose atveria Tėvynės ilgesį, mokslo siekius, kultūrinį visuomeninį gyvenimą, teatrinę veiklą. Dalijamasi kūrybinėmis įžvalgomis, naujais planais. K. Ostrauskas susirašinėjo su R. Šilbajoriu, kurį ypatingai vertino, su studijų dienų kolega, žinomu amerikiečių kalbininku W. R. Schmalstiegu, su A. Landsbergiu, K. Bradūnu, A. Nyka-Niliūnu, J. Kaupu, A. Zalatoriumi, V. Kelertiene, J. Girniu, su aktoriais, režisieriais S. Pilka, J. Blekaičiu, L. Barausku, A. Dikiniu bei kt. Ypatingas susirašinėjimas, kurį itin brangino, vyko su draugu Albinu Šurna, gyvenančiu Australijoje. Jam rašytuose laiškuose jis drąsiai atskleidžia savo kūrybinius su-

manymus. K. Ostrauskas ne tik aprašinėjo, bet ir su ostrauskišku humoru ir švelnia ironija vertino, reiškė nuomonę, dėstė pažiūras. Iš laišku ryškėja jo intelektualinių interesų spektras. Laiškuose atsekama asmenybės formavimosi raida: studijos Pinnenberge, Pensylvanijoje. Disertacijos rašymas turėjo lemiamą reikšmę gilintis į mokslo pasaulį bei gludinti estetines pažiūras. Anksti suvokė menininko misiją ir kūryboje siekė savitumo, originalumo. Laiškuose faktografinis matmuo persipina su literatūriniu matmeniu.

Per paties K. Ostrausko tekstų, laišku citatas galima iliustruoti jo požiūrį į kūrybą, kūrėjo teisę išlikti savimi bei santykių su skaitytoju: „Sėsdamas rašyti, iš anksto žinau, kad didžiajai visuomenės daliai būsiu nepriimtinas. Tuo nenoriu pasakyti, kad aš, girdi, mandras, o visuomenė – kvaila. Anaipatol. Tačiau esmė ta, kad aš į daug ką žvelgiu kitaip, kartais net priešingai negu didžioji mūsų visuomenės dalis. Jeigu kreipčiau per daug dėmesio į daugumos galvoseną ir pažiūras, tai tikriausiai susiparalyžuočiau savo kūrybiniame darbe.“

K. Ostrausko rankraščiai sudaro ženklią jo rinkinio dalį. Saugomi ne tik jo kūrybiniai rankraščiai, bet ir paskaitų, pranešimų, skaitytų įvairiomis progomis mašinraščiai, rankraščiai. Perduodamas archyvinę medžiagą sutvarkė ją, taikliai surašydamas pastabas, komentarus ant mažų lapelių arba ant rankraščių.

K. Ostrauskas entuziastingai bendradarbiavo spaudoje, pasirašinėdamas pavarde arba slapyvardžiais: Andrius Baltaragis, A. Baltaragis, A. B., bet daugiausiai – K. O., K. Ostas. Bendradarbiavo žurnaluose *Literatūros lankai*, *Aidai*, *Metmenys* – nuo pat pirmojo jo išleidimo numerio. Saugomas visas pluoštas jo parengtų straipsnių. Galima juos paminėti: *Numaironintas Maironis: jo sovietinio traktavimo raida*; *J. Biliūnas – poetas*; *A. Jakštas dabarties Lietuvoje*; *V. Krėvės paskaita Lietuvių naujoji literatūra*. Jis parengė ir išleido kritikos straipsnių, atsiminimų knygą: *Žodžiai ir žmonės* (1997). Parengė spaudai Antano Škėmos Raštų 1 ir 2 t. (1967, 1970 m.). Rinkinyje saugomi ir jo bostoniškos enciklopedijos bendradarbio straipsniai – buvo atsakingas už visuotinės muzikos skyrių. 1970-1979 buvo *Modern Language Association of American International Bibliografy* lietuviškosios dalies bibliografas.

K. Ostrauskas saugojo kiekvieną kūrybinį rankraštį. Jis nesiekė tikslu publikuoti pirmuosius kūrinius, tai palidudija ir jo parašyti komentarai. Ostrausko drama *Dvilypės širdys* parašyta apie 1943 m. „Tai ne tik pirmoji mano drama, bet apskritai pirmasis ‘kūrybinis veiklas’ (tad ne eilės ar šiaip sau proza)“ – rašytojo pastaba. Jo jaunystės kūrinių dalį sudaro dar viena pjesė, parašyta Lietuvių vidurinėje mokykloje Liubecke, Vokietijoje, bei keletas anksčiau eilėraščių, iš kurių keletas buvo išspausdinti emigrantų žurnaluose Vokietijoje. Apie 3 veiksnių dramatos vaizdelį *Voras* (1945 09 05) rašė: „Štai dar vienas jaunystės ‘šedevras’. Pradėtas dar Lietuvoje, baigtas Liubecke lietuvių gimnazijoje, Vokietijoje, o vėliau (1946–1947) prie jo dar siek tiek krupštytasį Pabaltijo universitete, Augsburgėje ir Pinnenberge. Išspausdinta ištrauka iš to vaizdelio universiteto skautų žurnale *Sciential et artibus*, 1946 m. Nr. 2. Taip, aišku, nespausdinta.“ (2005 09 12).

Ostrauskas rašė ne tik dramas, bet ir apsakymus. Rinkinyje saugomas vienas pirmųjų, parašytas 1944 m. kovo 20 d., apsakymas *Neparašyto svečio šūvis*, kitas – *Eketė*, sukurtas apie 1952 m., – vienas paskutiniųjų. Apsakymas *Eketė*, sukurtas konkursui, buvo išspausdintas laikraštyje *Naujienos* ir pasirašytas Bajoro Mykio slapyvardžiu. „Būta dar kelių, bet jie, ačiū Dievui, kažkur nugarmėjo.“ – rašė K. Ostrauskas.

1945–1949 m. kūrė eilėraščius – jo paties parengtas rinkinys *Preljudai*. „Sakoma, tas ne gimnazistas, kurs eilių nerašo. Nors ir būdamas gimnazistas pradėjau savo ‘kūrybą’ dramomis, neišsvengiau, de- ja, tos nelaimės, t. y., ‘poezijos’ ir aš – ne tik gimna-

zijoje, bet jau net ir trindamas universiteto auditorijos suola. Štai čia, (*Preljudas* – mašinėle parašyta eilių knyga) – 1949–1951 m. parašytų eilių rinkinys.

Ačiū Dievui, turėjau pakankamai košės galvoj susitvarkyti nuo jo išleidimo (išspausdintas, savikritikai sušlubavus, vos tik vienas kitas eilėraščių periodikoje.). Savaimė suprantama, šis rinkinys jokiū būdu nespausdintinas.“ (2005 rugsėjo 9 d.)

Vienas iš svarbiausių literatūrinių žanrų, kuriame jis produktyviai ir kūrybingai darbavosi, yra dramaturgija. Rekonstruojant jo rašytojo kelią galima teigti, kad kūrybos pradžia – 1943 m., tačiau viešas kaip dramaturgo debiutas įvyko tik 1954 metais. *Literatūros lankų* ketvirtajame numeryje pirmą kartą buvo išspausdinta K. Ostrausko drama *Pypkė*, parašyta 1951 m. Joje ryškūs avangardizmo bruožai. *Pypkė* išversta į anglų kalbą 1963 m. Režisierius, literatūros kritikas J. Blekaitis apibūdino ją kaip „moderniausių teatrinų formų pionierę lietuvių teatre“, o autorių – kaip novatorių dramaturgijoje, siekiantį naujų išraiškos formų ir naujų temų.“ Vėliau pasirodo *Kanarėlė* (1958). Beveik visi K. Ostrausko veikalai kamerinio pobūdžio: pjesės taupios veikėjų skaičiumi, nedidelės struktūros. *Žalioj lankelėj*: dvi vienaveiksmės dramos. (1963) Pjesė *Gyveno kartą senelis ir senelė* (1963–1969) laikoma pirmąja avangardo drama lietuvių literatūroje. Vėlesnėje kūryboje ryškėja atviras sąlygiškumas. Šių pjesių mašinraščiai su pataisymais saugomi rinkinyje. Knygoje *Kvartetas* (1971) išspausdintos (be anksčiau paminėtų) pjesės *Duobkasiai* (į anglų kalbą išversta 1967); *Kvartetas* (išversta 1992) ir *Metai*. Šiuose veikaluose Ostrauskui rūpi žmogus ir jo likimas, susidūrimas su likimu ir mirtimi.

1977 metais išspausdinta ketvirtoji knyga – *Čičinskas*. 1983 metais išleista pjesė *Gundymai* – politinė satyra, farsas. Centrinė kūrinių ašis – vyro ir moters santykių destrukcija karinių veiksmų įtakoje. Paliesti skaudūs istoriniai įvykiai – 1968 metų invazija į Čekoslovakiją, kariniai veiksmai Afganistane. Pjesės *Eloiza ir Abelardas* (1988) ir *Ars amoris: Historiae sacrae et profanae* (1991) priklauso postmodernistinei kultūrai. Personazai – Romeo ir Džuljeta, Salomė ir Jonas Krikštytojas, Francesca ir Paolo, Dzeusas ir Hera, Sapho, Markizas de Sade ir kt.

Kostas Ostrauskas, aštuonioliktmetis jaunuolis, pasitraukęs iš Lietuvos, neturėjo tiesioginio ryšio su Nepriklausomos Lietuvos kultūros tradicijomis – brendo, formavosi svetimoje žemėje. Pirmame K. Ostrausko laiške A. Šurnai, parašytame sėdint lėktuve ir skrendant į Ameriką, nusakomas jo siekis išsaugoti lietuvių kultūros tradicijas. „Čia nėra Žmogaus. Mes daug ką girdėjom apie Tėvynės nostalgiją. Daugelį ji užmušė. Daugeliui Dievą ir žmones pagrobė. Bet mes mažai ką girdėjom kalbant apie žmogaus nostalgiją – jei anoji užmuša, tai ši gyvą palaidoja. Jei ana atima Dievą ir žmones, tai šioji – ir patį Nieką iš Tavęs pagrobia. Pasiimkite Tėvynę ir atiduokite man Žmogų, nes nėra Tėvynės be Žmogaus, o Tėvynė gimsta tik Žmoguje. <...> Aš Amerikoje, bet ne Amerika manyje.“

Gerokai vėliau laiške A. Šurnai rašė: „esu niekieno žemėje, niekur nepritampu“. Daugiau nei 70 metų gyventa svetimoje žemėje. Sunku buvo pritapti, tačiau vienas gyvenimas, kuriame rašytojas pilnai atsiskleidė ir neabejotinai pritapo, buvo kultūrinė, kūrybinė, patriotinė erdvė.

„Mes gyvenam. Mes gyvenam kasdienybėje: triukšmas, eibės reikaliukų, įvairūs niekai etc. etc. – pradedant pakilimu iš lovos ir baigiant vėl griuvimu į ją. Į tai mes arba jokio dėmesio nekreipiame arba – staiga kažko pasiilgstam: vienumos, ramybės, grožio... mus apipuola klausimai, kuriuos neišsprausi į kasdieniškus, sakyčiau, virtuvinius rėmus. Ergo – yra du gyvenimai: kasdieniškas ir minties, ramybės, vienumos, grožio svajų, etc. Yra žmonių, kurie gyvena tik pirmuoju. Aišku, jie susiduria neišvengiamai ir su antruoju, tačiau jo specialiai nieieško, nes neskiria jam jokios vertės. Gi kiti – priešingai: jie karštai ieško to antrojo, kurį jie vadina tikruoju gyvenimu, pirmąjį pripažindami tik kaip neišvengiamą realybę, be kurios išviršinė žmogaus egzistencija būtų neįmanoma.“¹

Viltinai žvelgiu į Lietuvos jaunimą ir tikiu, kad Kosto Ostrausko kūryba bei gyvenimas bus atradimo ir turtingo pasaulio pažinimo oazė.

1. Iš K. Ostrausko laiško D. Valaitytei. Baltic University, 1948. VI. 24. Ten pat. □

Paglostyti žodį ir jį apginti

Dešimtosios Antano Vaičiulaičio premijos įteikimo išskilmės

Renata Šerelytė

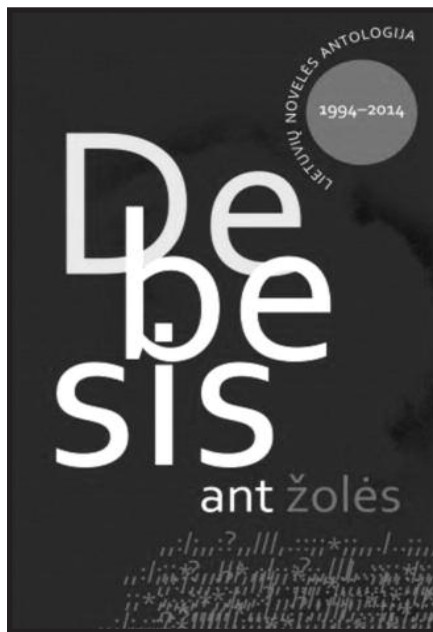
Šių metų birželio 19-ąją Lietuvos rašytojų klube buvo įteikta dešimtoji, jubiliejinė Antano Vaičiulaičio literatūrinė premija. Ji atiteko rašytojui Valdui Papieviui už novelę „Jūra, arba savižudybės prevencija“, išspausdintą „Metų“ žurnale 2014 m. Nr. 3. Jubiliejų įprasmino ir antras svarbus įvykis – novelių antologijos „Debesis ant žolės“, kurioje sudėti visi per dvidešimtmetį premijuoti kūriniai, pasirodymas.

Į vakarą vedusio Vytauto Martinkaus klausimą, ar kas žino, kiek per dvidešimt metų „Metuose“ buvo išspausdinta novelių, salė atsakė neramiu bruzdėjimu – bandyta spėti, bet spėjimai nebuvo tikslūs (bet štai antologijos „Pratarinėje“ Vytautas Martinus šią paslaptį išduoda – novelių skaičius artėjo prie tūkstančio). Kitas įkalbingas skaičius – autoriai pagal feministinį diskursą pasiskirstę beveik pagal visas lygių teisių galimybes ir prioritetus: šeši vyrai, keturios moterys. Nė nepalyginsi su praėjusių metų Nacionalinėmis kultūros ir meno premijomis, kurias spauda jau spėjo pakrikštyti „vyrų premijomis“.

Tokios gražios sukakties, tokio gausaus būrio laureatų ir pagaliau novelių antologijos, itin retos viešnios šiais laikais, nebūtų buvę be iniciatyvos, kurią prieš dvidešimt metų įgyvendino būrelis lietuviškos novelės žanrui neabejingų žmonių – Vilniaus pedagoginio instituto (dabar – Lietuvos edukologijos universiteto) Lietuvių literatūros katedros vedėjas Albertas Zalatorius (1932–1999), Lietuvos rašytojų sąjungos mėnraščio „Metai“ vyriausiasis redaktorius Juozas Aputis (1936–2010) ir Joana Abramikaitė-Vaičiulaitienė (1920–2003), rašytojo Antano Vaičiulaičio našlė.

Turint omenį, kad tais nelengvais laikais, Lietuvai tik atkūrus nepriklausomybę, premijų, juolab literatūrinių, nebuvo gausu, toks Joanos Vaičiulaitienės ryžtas kėlė didelę nuostabą. Turbūt ne vienam laureatui, kuriam teko garbė ir laimė priimti premiją iš gerb. Joanos rankų (šių eilučių autorei – taip pat), tai reiškė kur kas daugiau nei jo kuklios kūrybos įvertinimą. Man tai buvo atsikuriantio ryšio su nežinoma išeivijos literatūros žeme paliudijimas, patvirtinantis mūsų visų bendrą kalbos giminystę. Vėliau, gerb. Joanai iškeliavus į Anapilį, novelės prestižą įkūnijančią premijos tradiciją sėkmingai perėmė trys Vaičiulaičių dukros – Joana Buivys, Aldona DeBold ir Danutė Nourse, kurios kiekvienais metais atvyksta į Lietuvą, kad pagerbtų ir įprasmintų savo Tėvelio atminimą. Be šios prestižinės Antano Vaičiulaičio premijos už geriausią novelę, per dvejus metus išspausdintą mėnraštyje „Metai“, rašytojo gimtinėje, Didžiuosiuose Šelviuose, kasmet vyksta A. Vaičiulaičio dukrų mėnraščio vietos literatūros konkursas ir apdovanojimas.

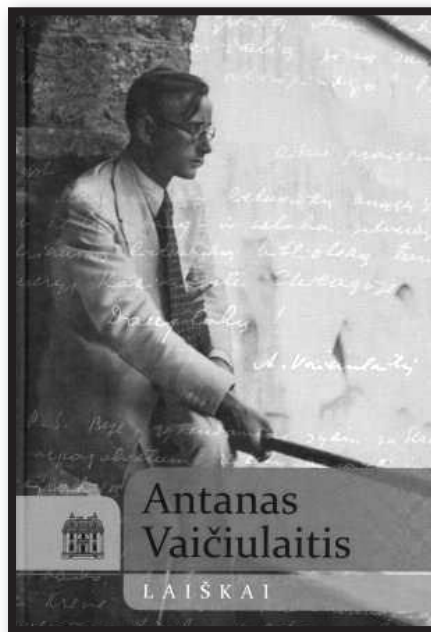
Šiais metais, šalia novelių antologijos ir dešimtosios A. Vaičiulaičio vardo premijos, pasirodė ir solidžios apimties (958 puslapių) Antano Vaičiulaičio „Laiškai“ (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2013),

Debesis ant žolės. Lietuvių novelės antologija, 1994–2014. – Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2014

vertingas epistolinis rašytojo palikimas, suteikiantis daug išimtinų akimirkų ne tik A. Vaičiulaičio kūrybos tyrinėtojams ir biografams, tačiau ir tūlam literatui, panūdusiam geriau pažinti to laikmečio išeivijos gyvenimo aktualijas.

Daugelis Antano Vaičiulaičio premijos laureatų – pripažinti lietuviškos novelės meistrai Romualdas Granauskas, Juozas Aputis, Rimantas Šavelis, Bitė Vilimaitė, Petras Dirgėla. Darniai su jais vienoje antologijoje ir premijos eilutėje susigyvena ir vidurinėsios bei jaunesniosios kartos pro-

Antanas Vaičiulaitis. Laiškai. – Vilnius, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2013

zininkai Danutė Kalinauskaitė, Vidas Morkūnas, Valdas Papievis, Renata Šerelytė, Laura Sintija Černiauskaitė. O išrinkti laureatą komisijai niekada nebūna lengva, nes stiprūs ir senieji autoriai, o jaunesni – ambicingi. Tačiau šiemet nugalėjusio Valdo Papievio novelė buvo pripažinta geriausia be didelių ginčų – tai neabejotinas žodžio kultūros, pasakojimo subtilumo ir tylaus lietuviško egzistencializmo lydinys, atitinkantis estetinius A. Vaičiulaičio kūrybos kriterijus.

Valdas Papievis, prisiminęs anksčiau laurų laureatų kalbas, kuriose

Rašytojas Valdas Papievis

Galvoju apie žodžius, savaime lyg ir bejėgius, nuo mūsų valios priklausomus – jos pažadinti, jie atskleidžia mūsų dvasinius slėpinius ir kuria pasaulius, kuriuos mes svajojame ir kuriuose mes gyvename (...) Skirtingų valių pažadinti, iš tų pačių daiktų ir reiškinių net tie patys žodžiai gali sukonstruoti skirtingiausius pasaulius – kaip juose ir tarp jų nepaklūsti mūsų laikais, kai viskas tapę reliatyvu, ir kai, atrodo, nebeliko jokių koordinatinių ašių? Jos iš tikrųjų yra ir niekas jų neištrins, bet net jeigu kas nors jomis abejoja, aš tikiu, kad kiekviename mūsų slypi dvasinis kamertonas, kuris suskamba peržengus neleistiną ribą – kai pasijunti atsідūręs tau uždraustoje teritorijoje. Galbūt yra ir istorinio teisingumo švytuoklė, anksčiau ar vėliau viską atstatanti į savo vietas?

Valdas Papievis. Šį mūsų nerimo pavasarį. Ištrauka iš laureato kalbos, *Metai*, 2014 Nr.7

skambėjo frazės „paglostyti žodį“, „išpareigoti žodžiui“, priminė ir dar vieną rašytojo priedermę – apginti žodį. „Aš galvoju apie žodžius, jų galią ir bejėgystę: juos išsivaizduoju žodynuose, savo reikšmių lizduose ramiai snūdžiančius nelyg kūdikiai lopšiuose ir laukiančius, kol mes juos pabudinsime (...)“ Manėčiau, kad šie žodžiai nelyginant savotiškas giminystės ryšys sieja visus premijos laureatus viena su kitu ir su pačiu Antanu Vaičiulaičiu, su visa išeivijos literatūra, kuri sugrįžo ir išsiskynė Tėvynės žemėje.

Premijos mecenatų vardu kalbėjusi Danutė Vaičiulaitytė-Nourse į visus kreipėsi meiliai: „Mieli draugai“. Neretą galbūt šiek tiek nupurtė nerimas, išgirdus šį kreipinį, nes daugelį gražių lietuviškų žodžių, kaip ir papročių ir kitų dalykų, praėjusi sistema neatpažįstamai iškreipė, tačiau Danutės kalboje sklandžiusi šilta draugystės dvasia neleido suabejoti kalbos nuoširdumu. Nuoširdžiai nuskambėjo ir Juozo Šalkausko išraiškingai perskaityta Antano Vaičiulaičio novelė „Popiežiaus paukštė“.

Antroji vakaro dalis – novelių antologijos „Debesis ant žolės“ (paantraštelė – lietuvių novelės antologija, 1994–2014) aptarimas. Pavadinimo, pasak Vytauto Martinkaus, ieškota ilgai – bandyta ieškoti premijos laureatų tekstuose, tačiau antologijai pavadinimą suteikė paties Antano Vaičiulaičio kūryba: eilutės iš eilėraščio „Pieva“ („Kai mano kūnas bus žolė, aš miegosiu savo gimtųjų lygumų krašte“) ir eilėraštyje „Debesėlis“ vaizduojama debesėliu virtusi siela. Bandyta prisiminti, kada gi paskutinį kartą buvo pasirodžiusi novelių antologija – ko gero, paskutinioji buvo „Žalias laiko vingis“ (1980 m. „Vaga“). Kaip matome, laiko tarpas iš tiesų išpūdingas. Veikiausiai ne veltui iškart pasigirdo balsų, siūlančių novelistikos antologijų tradiciją tęsti.

Antologijos sudarytoja ir redaktorė Danutė Kalinauskaitė pajuokavo, kad visi antologijos autoriai – labai rimti ir pokštauti nelinke, išskyrus nebent Rimantą Šavelį. Aštuoni iš dešimties vienaip ar kitaip užsimena apie mirtį, ir tai, be abejo, liudija gilų lietuvių novelistų egzistencializmo pojūtį.

Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos vyriausiasis redaktorius Valentinas Sventickas tarė trumpai drūtai: lietuvių literatūra visais laikais turėjo du žanrus, kuriais galėjo didžiuotis. Tai eilėraščių ir novelė. Sunku jam nepritari – šie žanrai nedaugiažodžiai savo forma ir struktūra, reikalaujantys disciplinos ir intelekto, galbūt todėl jie nepasiduoda laikmečio madai, lieka savaip vieniši, izoliuoti; leidyklų nenoras spausdinti noveles liudija ne smukusį jų prestižą, o veikiau išdidų šio žanro aristokratiškumą. Ko gero, šiame žanre, kaip ir eilėraštyje, sunkiausia įteisinti banalybę, neretai besiremiančią žodžiais „aktualus“, „šiuolaikiškas“, „inovatyvus“.

Vytauto Martinkaus antologijai parašytoje „Pratarinėje“ yra toks sakinytis: „Bet geriausias noveles ir šandien verta skaityti balsu, anot Jūratės Sprindytės, deklamuoti lyg eilėraštį“ (p. 11). Tai sietina ir su Valentino Sventicko žodžiais apie novelę ir eilėraštį. Ir su laureato Valdo Papievio kalba, pasakyta atsiimant premiją: kad žodį reikia ne tik paglostyti, bet ir jį apginti.

Galiu išduoti nedidelę paslaptį – po oficialiosios vakaro dalies žodis buvo ir paglostytas, ir apgintas, ir išpareigota jam buvo. Kad ir prie vyno taurės, bet rimtai. Kitaip ir neišeina – juk novelė yra solidus žanras. □

Mūsų tapybos Grando minčių ir spalvų sodai

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Vilniaus rotušėje – Augustino Savicko (1919–2012) „95 paveikslai iš Savicko paveikslų galerijos kolekcijos“, skirta dailininko 95-mečiui

Prieš penkerius metus šioje salėje šventėme jo 90-metį, tada buvo pristatytas jo albumas „Dailininko dienoraščiai“. Tėvas gimė gegužės 12 dieną (minime jo jubiliejų), išėjo per Jonines. Dveji metai, kai jo nėra. Pabandėm surinkti 95 paskutinius darbus, pritrūkom sienų (dideli formatai, tapė iki pat gyvenimo saulėlydžio), šiaip taip įtilpom“, – kalbėjo sūnus menininkas Raimundas Savickas.

Vakaro pradžioje, per pertraukėles ir pabaigoje skambėjo J. S. Bacho muzika, kurią atliko smuikininkė Indrė Varatinskaitė. Tapytojo sūnus Raimundas pasiūlė pasižiūrėti Lietuvos edukologijos universiteto dėstytojos Irenos Navickienės filmą „Nerami kelionė po Augustino Savicko minčių ir spalvų sodus“, sukurtą 2011 metais Trakuose, vėlyvą rudeni (lapkričio mėnesį), kai tapytoją kalbino Lietuvos edukologinio universiteto rektorius, kultūrologas prof. Algirdas Gaižutis.

Filmas „Nerami kelionė po Augustino Savicko minčių ir spalvų sodus“. Jis gyveno išminties ir grožio erdvėse, su ironija į save. Jam rūpėjo žmogaus ir žemės ryšys. Juk „Sodas – tai visas pasaulis, tik reikia girdėti ir matyti, kaip auga žolė“, – sakinyš iš jo kruopščiai rašytų dienoraščių. Rašyti dienoraščius pradėjo kelionėse (po Angliją, Škotiją) ir gyvendamas Švedijoje, vėliau – kelionėse platesne – idėjos prasme. Matyt, iš tėvo tas palikimas – rašyti (Augustino Savicko tėvas Jurgis Savickis buvo rašytojas ir diplomatas).

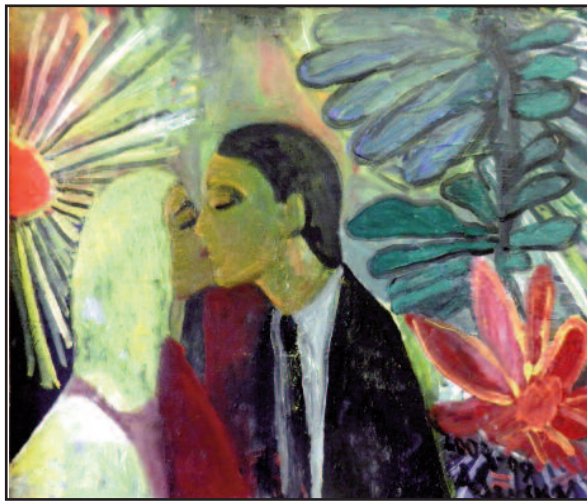
Pasak A. Gaižučio, Augustinas Savickas – „tapytojas iš Dievo malonės, išrinktasis. Savitas, netikėtai, emocionalus, metaforiškas, simboliškas. Pasiklovių pasąmonės galia. Ironizuodamas sakydavo: „Ne mokyklai, o gyvenimui mokomės“. Pats A. Savickas (iš filmo kadro) sako: „Man patinka dažyta liaudies skulptūra. Esu daręs nemažai natiurmortų (sąmoningai, nesąmoningai) pagal lietuvių liaudies meną. Peizažai, natiurmortai, figūriniai paveikslai. Jaunystėje buvau įsimylėjęs peizažą...“

Kaip savo mokytojus, tapybos dėstytojus dažnai minėjo Vienožinskį, Gudaitį, Katiną, Petrušį, Švažą, Tuleikį. Jam įtakos turėjo spalvinė koloristinė mokykla. Gerai atsiminė Vienožinskio pastabą (kai per ilgai ir per daug krapštėsi prie drobės): „Nedaryk paveiksluko!“

Pedagogo darbas jam buvo savitiškas įkvėpimas – neprimesti savo nuomonės, mokytis iš studentų. „Jiems aiškini ir pats mokaisi, pvz., ką galiu dėstyti S. Krasauskui, jei jis už mane geriau piešia?“ Raimundas Savickas: „Užaugau tėvo studijoje, ten pamokas ruošdavau ir pašydavau. Tėvas su manimi niekad griežtas nebuvo. Leido ir studentams eiti atradimų, ieškojimų keliu“.

Irena Navickienė sakė, kad ji – viena iš tų laimingų žmonių, kuriems teko pabendrauti su didžiuoju Grandu. „Gaila, kad jis nepamatė šio filmo... Koks buvo jo rankų lengvumas ir mostas! Dėkoju likimui, kad šis filmas šiek tiek leido atspindėti didžiojo tapytojo dvasią. Koks šviesus, spinduliuojantis buvo žmogus. Jis išėjo, tačiau paliko puoselėti savo sodus – vaikams, anūkams, visam pasauliui“.

Anot dr. Ramutės Rachlevičiūtės, „kelios minutės mano interviu su juo papuolė į tą filmuką ir man labai brangus tas inkluzas, pristatant parodą. Metai, kurie baigdavosi skaičiais 4 ar 9, būdavo Savicko metais (rengiamos jo jubiliejinės parodos). Man labai smagu, kad šeima perėmė tą tradiciją. Apie jo talentą: iki 40 metų jis nieko savickiško nesukūrė – keliavo, sėmėsi gyvenimo išminties, tapytoju tapo tik išengęs į penktą dešimtį. Nacionalinės dailės galerijoje yra du jo kūriniai: „Pirčiupiai“ (1965 m.) ir „Pavasaris“ (iš ciklo „Metų laikai“). Nuo 1965 m. nueitas ilgas kelias. Iš mažo paveiksluko niekada nepadarysi didelio paveikslo. O jis, devyniasde-

Augustinas Savickas. Meilė. 2008–2009, drobė, aliejus, 100x120

šimtmetis, imasi formato 195x145. Tai rodo jo gyvybingumą. Jis yra mūsų tapybos maestro, tapybos gigantas. Nepaisant didelių formatų XX a. antrojoje pusėje labai nedaug kas tas temas padarė ne formaliai. Jis visą laiką buvo savimi.“

Paveldėti darbai reikalauja erdvės ir priežiūros. Raimundas Savickas žada padovanoti tėvo darbus, jei būtų įkurtas muziejus, pvz., kartu su senelio Jurgio Savickio, kuriam kitąmet sukanka 125-eri, palikimu. Muziejų Raimundas pavadintų „Jurgis ir Augustinas“. O kaip tą padaryti, jis laukia išmanančiųjų patarimo.

Keletas biografijos faktų: Lietuvos tapytojas, dailėtyrininkas, profesorius Augustinas Savickas gimė 1919 m. gegužės 12 d. Kopenhagoje (Danijoje) Lietuvos diplomato, rašytojo Jurgio Savickio ir Idos Trakiner (medikės, Sant Peterburgo žydės) šeimoje. 1939

Augustinas Savickas. Trys damos, 2001

m. baigė Kauno 3-iąją gimnaziją ir įstojo į Kauno meno mokyklą. Studijavo Šveicarijoje, Ženevos universitete, sociologijos fakultete. 1945–1949 studijavo ir baigė Vilniaus Dailės institutą, 1951–1972 m. ten dirbo dėstytoju (docentas nuo 1965 m.). 1985–1993 m. VDA tapybos katedros profesorius, 1988 m. – TSRS Dailės akademijos narys korespondentas. 1994 m. apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino V laipsnio ordino riterio kryžiumi, 1999 m. – Nacionaline kultūros ir meno premija, 2003 m. suteikta Lietuvos Dailininkų sąjungos premija ir auksinis ženkliukas Nr. 009, tais pačiais metais apdovanotas Vytauto Didžiojo ordino Komandoro kryžiumi. Mirė 2012 m. birželio 24 dieną, palaidotas Vilniaus Kairėnų kapinėse. Surengė per 50 personalinių parodų, yra dalyvavęs daugiau nei 90 grupinių parodų Lietuvoje ir užsienyje. Parašė ir išleido 4 knygas, 2 albumus lietuvių, rusų ir anglų kalbomis. □

Geriausiose metų spaudos fotografijose – besikeičiantis šalies pulsas

Algis Vaškevičius

Birželio pradžioje Birštone čia vykstančios miesto šventės metu atidaryta paroda „Lietuvos spaudos fotografija 2014“. Išpūdingoje parodoje – tai, kuo gyveno Lietuva ir jos žmonės per praėjusius metus.

„Aukšnio kadro“ apdovanojimai spaudos fotografams gegužę buvo įteikti Vilniaus rotušėje už 12 vertinimo komisijos išrinktų darbų. Iš rotušės paroda pradėjo kelią po Lietuvą ir buvo atvežta į Birštono kultūros centrą, kur kasmet vyksta garsieji džiaz festivaliai.

Šį konkursą rengia Lietuvos spaudos fotografų klubas, vienijantis daugiau kaip pusšimtį Lietuvos

spaudos fotografų profesionalų. Iš viso konkursui 153 fotografi pateikė daugiau nei 5,5 tūkstančio nuotraukų.

Geriausio temos „Naujienos“ kadro autoriumi pripažintas Vidmantas Balkūnas. Jis gavo prizą ir geriausią temos „Kariuomenė“ nuotrauką. Geriausia iš temai „Gyvenimas“ pateiktų fotografijų pripažinta Andriaus Repšio nuotrauka, kategorijoje „Portretas“ apdovanotas Tadas Kazakevičius.

„Europos metų“ kategorijoje nugalėjo Saulius Žiūra, „Kultūros“ – Kęstutis Žilionis, taip pat pelnęs ir Kolegų prizą. „Diplomatijos“ kategorijoje laimėjimą pelnė Martynas Ambrasas, išpūdingiausią pramogų akimirką įamžino Ramūnas Danisevičius, sporto – Valentinas Pečinas.

Nukelta į 8 psl.

JAUNIMO PUSLAPIS

JOHN GREEN: DĖL MŪSŲ LIKIMO IR ŽVAIGŽDĖS KALTOS

leva Marija Mendeikaitė

Jeigu atmintis manęs neapgauna, tai veikiausiai bus antras kartas per visą mano gyvenimą, kai verkiau dėl knygos sukeltų emocijų. Galbūt galima teigti, kad netgi pirmą „tikrą“ kartą, nes paskutinytis buvo dėl Cressidos Cowell knygos „Kaip prisijaukinti slobiną“ slobiniuko mirties. Nors kodėl tai turėtų būti mažiau rimta?...

Galbūt todėl, kad knygą „Dėl mūsų likimo ir žvaigždės kaltos“ („The Fault In Our Stars“) mažų mažiausiai būtų galima pavadinti dar vienu Johno Greeno kūrybiniu šedevru! Neseniai spėjusioje praužti ir milžiniško pasisekimo sulaukusioje filmo premjeroje netgi Johno Greeno žmona, kuri niekada, anot autoriaus, neverkia, stebėdama filmą nusibraukė kelias karčios liūdesio ašaras. Na žinoma, jeigu jau Johno Greeno žmona, kuri niekada neverkia, buvo taip paveikta filmo, ką jau kalbėti apie knygą skaičiusius, su ja kartu emocinę kelionę nuėjusius, mėnesius filmo premjeros laukusius autoriaus fanus? „Tai buvo paprasčiausiai fantastiška“ („It was, in fact, fantastic“) – sako jie, ką tik išėję iš kino salės, su nosinaitėmis rankose ir ašarų kupinomis akimis.

Pats autorius savo socialinio tinklo anketoje sako, kad džiaugiasi pagaliau parašęs šį ilgą laiką brandintą ir tobulintą pasakojimą ir dėkoja Estherai Earl, šešiolikmetei amerikietei – remiantis tikrais jos istorijos faktais (Esthera turėjo „YouTube“ paskyrą, kurioje su savo prenumeratorių dalijosi savo ligos istorija), autorius sugebėjo parašyti šį šedevrą. Žinoma, knygos „Dėl mūsų likimo ir žvaigždės kaltos“ autorius taipogi didžiujasi, kad pagal šią istoriją padėjęs filmo komandai parengti ir įgyvendinti filmo planus, džiaugiasi suradęs nuostabius aktorius ir tikina, jog jam labai malonu, kad jo darbas sulaukė tokio didelio pasisekimo, dėmesio bei palaikymo iš jaunimo pusės. Prie šio filmo ir knygos labo autorius sakosi prisidėjęs labai daug, mažai miegojęs ir valgęs, užtat gali didžiulis, kad sunkios jo kūrybos pastangos atsipirko, kad pagaliau savo darbu gali pasidalinti ne tik su savo knygų skaitytojais, bet ir su kino salės žiūrovais. O prie to dar priduria: „Atleiskit, kad leidau jam numirti.“ (Čia jis kalba apie Ogastą Votersą, vieną pagrindinių knygos veikėjų).

Ogastas visada norėjo mirti žinomas, nuveikęs kažką didžio, kažkieno atsimenamas, jis labai bijojo užmaršties, norėjo „palikti randą“ žmonių, jos istorijoje, kaip nors pasižymėti. Deja, žvaigždės jam turi parengusios kitokią planą, jos Ogastui dar kartą nusiunčia negailestingą ligą – vėžį, tik šį kartą galimybės išgyventi tiesiog nebėra. Taip likimas Ogastui tarsi pasako, kad jis negalės ilgai gyventi. O kas svarbiausia pačiam Ogastui – taip ir nespės padaryti kažko didžio, kažko, dėl ko liks prisimenamas. Žvaigždės jam sako, kad jis taip ir mirs užmirštas. Taigi knygoje labai aiškiai nupasakojami jo jausmai, nupasakojama, kaip Ogastas jaučiasi dėl jį

taip netikėtai vėl užklusios ligos, kaip jis nenčia to fakto, kad greitai jau nebematys sau brangių žmonių, kad nieko svarbaus nenuveikė, tiek daug nepamatė, nepatyrė per savo septyniolika gyvenimo metų.

Na, žinoma, knygos puslapiuose daug kartų susidursite su vardu Heizele. Heizele Greise Lankaster – šešiolikos metų mergina, turinti pirminį skydliaukės vėžį, susipažinusi su Ogastu sunkiomis ligomis sergančių vaikų Tarpusavio paramos grupėje, susidraugavusi su juo ir, žinoma, jį pamilusi.

Trumpai tariant, knygoje vaizduojami Ogastas Votersas ir Heizele Greise Lankaster – pora paauglių, kurie gimė po nelaimingomis žvaigždėmis, o knyga ir filmas – jų kelionė po pasaulį ir bandymas surasti jame atsakymus apie gyvenimo prasmę, mirtį, amžinybę ir, žinoma, meilę.

O knygos pabaigoje, toje vietoje, kai jau visi verkia ir Ogastui, jau esančiam Kažkur iš didžiosios K, Heizele su Peterio Van Hauteno (abiejų jaunuolių mėgstamo rašytojo, bet liūdnio ir truputėlį beviltiško žmogaus, nors ir turinčio tam tikrą priežastį tokiu būti) padėjėjos pagalba netikėtai atranda Ogasto mėnesį prieš savo mirtį rašytojui rašytus laiškus. Juose Ogastas rašo apie tai, kaip jam be galo pasisekė šiame gyvenimo kelyje sutikti, pažinti ir pamilti Heizele, koks prasmingas jam atrodo laiko leidimas paprasčiausiai su ja žaidžiant video žaidimus tėvų pusrūsyje, koks jis laimingas, turėjęs progą laikyti jos ranką, ją apkabinti, bučiuoti, koks prasmingas ir nuoširdžiai jaudinantis su ja praleistas jų truputėlis amžinybės. Koks džiaugsmas aplankė jo širdį, kai žvaigždės pagaliau jam atvėrė akis ir tai parodė. Koks jis laimingas, pagaliau pamatęs, kad paliko randą pasaulyje, didžiulį randą, žinodamas, kad jį prisimins toji, kurią jis mylėjo taip stipriai. Jis džiaugiasi, kad pasaulis jį atsimins. Jo pasaulis – žinoma, ji.

Mano nuomone, dėl Johno Greeno knygų verta verkėti, dėl jų verta juoktis, jas prisiminti ir gyvenime pritaikyti gražiausias jų citatas. Nes dievaži, Johnas Greenas tikrai taps XXI a. klasika.

„Man dingtelėjo, kad, ko gera, pasidaviau. Sukau galvą, kaip čia prilįgus Ogastui Votersui, ką pateikus kaip karšto domėjimosi objektą, tačiau po jo žodžių stojusioje tyloje ėmiau ir pamaniau, jog nesu labai įdomi.“

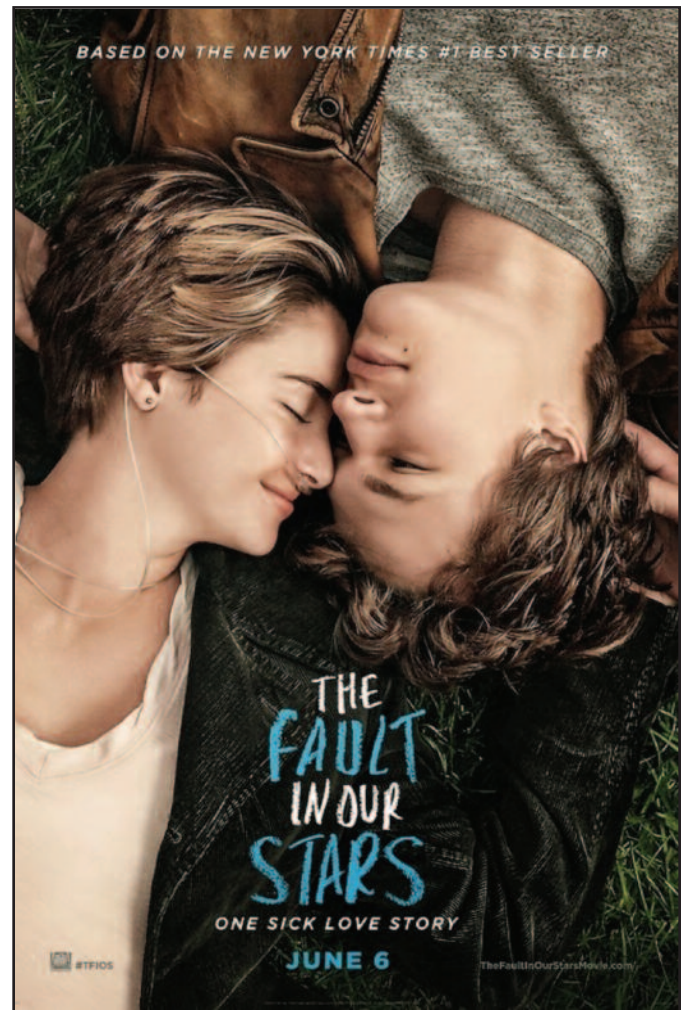
(Visoms šią citatą skaitančioms ir su ja susitapatinančioms merginoms ar vaikinams tereikia pakęsti Ogastą Votersą į tą žmogų, apie kurį jie galvoja, skaitydami šias eilutes. Citata skaitytojui puikiai apibūdina tą jausmą, kai jautiesi nenkai ką teišmanantis, nieko doro nepadaręs pasauliui, nieko įdomaus nenuveikęs, tarsi jaustumėsi niekuo nesuinteresuotas, bet bandytum įrodyti, kad toks esi.)

„Galbūt okei taps mūsų amžinai.“ (Pagrindinė filmo eilutė, kurios paprastumas pavergė žmones. Visur pilna paveikslėlių, ir marškinėlių, megztukų, netgi tatuiruočių su šia eilute. Bet ši eilutė – ne tik marškinėlių ar megztukų simbolika, ji be galo graži, nes parodomas artimas dviejų žmonių sielų nuogumas, šimtaprocentinis atvirumas vienas kitam, nebanaus vienas kito branginimas ir ryšys tarp asmenybių su kasdieniškiausių žodžių pagalba. Eilutė, kuri, mano nuomone, parodo, kad vis dėlto, net ir nesulaukus dvidešimties metų, galima sutikti tą žmogų, kuris taip gerai tave supras, pažins kiekvieną tavo dulkinos sielos kamputį ir atsivers tau lygiai taip pat kaip ir tu jam. Eilutė, kuri rodo, kad ir paauglys gali patirti tokį patį stiprų meilės jausmą, kaip ir suau-

gęs, gal net ir stipresnį.)

„Man taip pasisekė, kad myliu ją, Van Hautenai. Nepasirinksi, ar šiame pasaulyje būsi skaudinamas, seni, bet šiek tiek gali pasirinkti, kas tai darys.“ (Čia daugelis iš mūsų atpažįsta meilės be atsako ar tiesiog brangaus žmogaus dingimą, bandymą prisitaikyti ir nesėkmę tai darant, ar tiesiog liūdesio širdyje jausmą. Atpažįsta save ar savo artimą, stebi, kaip veikejas susitvarkys su šiomis problemomis, ir tuos sprendimo būdus skaitytojas galbūt pritaikys ir sau.)

Žiauriai gera knyga, kaip ir pats Johnas Greenas. Jo rašymo stilius ir istorijos yra lengvai skaitomos, įsimenamos, nes yra įtraukiančios ir originalios, nepakartojamos ir labai, labai nuoširdžios, jautrios, paliečiančios netgi tuos, kurie neturėjo jokio supratimo apie šias baisias ligas. Johnas Greenas gerai supranta paauglius ir apskritai liūdnus žmones. Jis mums paaiškina, kad yra visiškai normalu kartais jaustis liūdnam, primena, kad esame ne vieni, kad galbūt žmogus mums iš kairės patiria panašius dalykus. Apskritai, autorius nusipelno labai didelę mano ir, drįsčiau teigti, jaunimo pagarbą dar ir dėl to, kad jis savo istorijose mini, kad kai būna blogai, galima ir išgerti ar metaforiškai rūkyti. (Pagrindinis veikėjas Ogastas, kadangi sergantiems vėžiu pacientams nebuvo galima rūkyti, išidėdavo cigaretę į burną, bet jos nepridegdavo; tai, anot jo, labai padėdavo jam sunkiose situacijose.) Žinoma, jis neteisina ir negiria žalingų įpročių, bet taip jis parodo, kad neteisina tų, kurie galbūt neturėdami kitos

išeities pasirenką šį kelią.

Žinoma, šis autorius pelnė jaunimo palankumą dar ir dėl to, kad jis aprašo daugelį keistų, paauglišku gyvenimo akimirku, apie kurias netgi paaugliai vienas su kitu nedrįsta pašnekėti, nes galbūt jiems bangu, kad tos problemos kitam bus per daug keistos, nesuprantamos. Jie bijo likti nesuprasti, bet užtat skaitant knygą jiems labai nesunku susitapatinti su pagrindiniu veikėju, pastebėti, kad galbūt to veikėjo problemos yra tokios pačios kaip ir jų. Jeigu, tarkim, skaitytojas ir veikejas dalijasi meilės be atsako, depresijos, sunkumo jausmu? Argi tada problemos vis dar atrodo tokios pat didelės? Dalindamasis su Ogastu ir Heizele, gali įveikti ir savąsias problemas. Juk knygos herojai galiausiai jas įveikia, galiausiai pasiekia tai, ko visada troško. Taigi kas dabar sustabdys tave bent jau nuo bandymo išspręsti savąsias?

Už tokį nuoširdų skaitytojo ir veikėjo ryšį tegalime padėkoti nuostabiam Johnui Greenui.

Okay? Okay.

leva Marija Mendeikaitė (g. 1998 m.) – Vilniaus Užupio gimnazijos moksleivė.

Gyvieji archyvai. „Juodojo birželio” panorama

Aldona Žemaitytė

Šiemetinis birželio 15-tosios rytas Merkinėje aušo vaikus – kaip 1941-aisiais, kai Lietuvą ištiko didelė nelaimė – okupacinio režimo represijų pradžia. Septyniadešimt trejų metų laiko tarpas mus skiria nuo ano ankstyvo, vaikus ir tyro birželinio ryto, kai, brėkstant dienai, buvo brutaliai iš patalo pakeltos ir prekinuose vagonuose į Rusijos šiaurę išgabentos Lietuvos inteligentų ir pasiturinčių ūkininkų šeimos. Tai buvo pradžia didžiųjų trėmimų, kuriais sovietų okupacinė valdžia siaubė mūsų tautą beveik visą dešimtmetį. 1941 m. birželio 14–18 dienomis iš Lietuvos į Sibirą buvo ištremta apie 17 tūkstančių žmonių.

Iš Merkinės ir aplinkinių kaimų tą nelemtą rytmetį sunkvežimiais buvo išgabentos devynios šeimos. Penkios lietuvių (policijos nuovados viršininko Petro Barzdos, pašto tarnautojo Jono Jankausko, ūkininko Zigmo Urbanavičiaus, mokytojo Jono Janulevičiaus, Jadvygos Jaskelvičienės) ir keturios žydų (prekybininkų Leono Gelerio, Izraelio Kubicko, Šmuelio Kabačniko ir Makso Odineco). Iš viso 40 asmenų...

Vyrų, moterų, vaikų. Tokią statistiką merkinškiams ir jų svečiams pateikė šiemetinio Gedulo ir vilties dienos minėjimo „Leiskit į Tėvynę” Merkinės kryžių kalnelio memoriale vedėjai Jurgita Česnulevičienė ir Merkinės krašto muziejaus direktorius Mindaugas Černiauskas. Pirmą kartą per visą

Tradicinė eiseną iš Merkinės bažnyčios į Kryžių kalnelį. Prieky eina LPKTB Merkinės skyriaus pirmininkas Algimantas Vasiliauskas. Algimanto Černiausko nuotr.

to bunkeryje prieš mirtį: „Jaučiu, jog savo kraštą pamilstu vis labiau ir labiau. Jeigu kas man šiandien pasiūlytų laisvę Amerikoje, aš neišvažiuočiau. Geriau žūti čia garbingai kovojant, negu rankas sudėjus laukti kažko iš kažkur nukrintant. Pagaliau mūsų kraujas nenueis veltui. Mes turėsime teisę visiems žiūrėti tiesiai į akis, nes mes savo Tėvynės neapleidom. Na ir kas gi mus nugalės, jei mes mirti nebijom, jeigu mes nugalėjome mirtį”.

Prie simbolinio partizanų kapo, supilto iš Dzūkijos smilčių, papuošto samanoms ir kankorėžiais, buvo uždegtos žvakelės, Alytaus Didžiosios kunigaikštienės Birutės motorizuotojo pėstininkų bataliono ulonų pulko kariai šautuvų salvėmis pagerbė Lietuvos partizanų, politinių kalinių ir tremtinių atminimą. Kalbėjo senoliai partizanai – alytiškis Vytautas Žilionis, Juozas Jakavonis-Tigras iš Kasčiūnų kaimo, buvęs partizanų ryšininkas Vytautas Kazilionis. Kalbėjo ir oficialieji asmenys:

Seimo nariai Algis Kašėta, Liutauras Kazlavickas, Varėnos vicemeras Alvydas Valeiša. Koncertavo Merkinės folkloro ansamblis „Kukalis”, Merkinės etnokultūros klubo „Kukumbalis” mažieji dainorėliai, Varėnos politinių kalinių ir teremtinių ansamblio „Viltis” moterys. Jaudinantį koncertinį numerį atliko moksleivė iš Panaros Roneta Saveiskytė ir Merkinės gimnazijos mokytojas, vargonininkas Kęstutis Breidokas. Visi atlikėjai iš vedėjų Jurgitos ir Mindaugo rankų gavo vardines padėkas.

Baigiantis renginiui Merkinės bendruomenė, svečiai, dalyviai buvo vaišinami kareiviška koše. Žmonės neskubėjo skirstytis, tą valandą ypatinga aura jungė dangų ir žemę... Jungė tuos, kurie žemėje gulėjo po kryžiais, palaiminti kaip kankiniai, su tais, kurie gal net nesugebėjo įvertinti pirmųjų nuopelno, kad gali mėgautis laisve po neišpasakytai gražiu Dzūkijos dangumi...

Tos pat dienos vakare Merkinės kultūros centre buvo rodomas Vytauto V. Landsbergio filmas „Partizano žmona”. Poetiškas dokumentinis pasakojimas-istorija apie garsų partizaną Juozą Lukšą ir jo žmoną Nijolę... Jį žiūrėjo tik keletas žmonių. Nebuvo jaunimo, nors dieną Kryžių kalnelyje jau matėsi nemažai jaunų veidų. Merkinėje dar tik mokomasi bendruomeniškai dalyvauti prasminguose renginiuose. Po filmo peržiūros mažasis žiūrovų būrys patraukė į Kryžių kalnelį uždegti žvakių ant partizanų kapų.

Vakaruose geso paskutiniai birželio saulėlydžio gaisrai. Rytuose dangaus skliautu keliavo garbanoti debesėliai, nutvieksti už horizonto besileidžiančios saulės. Ypatingas metas, kai nutyla pakūčių čiulbesys, nuščiūva žolėse krebždėję vabalai ir išviešpatauja tyła, tvinstanti iš aukšto vasaros dangaus. Po artėjančių sutemų gaubiamu dangumi bendrakeleiviai ir bendraminčiai degiojo žvakeles ir dėjo jas prie kryžių, ant simbolinio partizano kapo. Jie liudijo apie mirtį ir prisikėlimą atmintyje. Baigiamasis Gedulo ir vilties dienos akordas tyliai skambėjo Merkinės kalnelyje, Dzūkijos partizanų memoriale. Sparčiai temstančiame danguje žiebėsi pirmosios žvaigždės. Pasivaideno, kad drauge su žvakių liepsna į dangų pakilo tūkstančiai sielų, kurių kūnai baigia sudulėti, anot dainos žodžių, „prie tos balos, prie tos duobės, prie to žvyryno...” Kas yra kaulai, kas yra dvasia? „Miško vidury po žeme šviečia kaulai. Kaip žvaigždės. Apie juos gieda volungė eglės viršūnėj...” (Birutė Pūkelevičiūtė).

O jeigu vėl?.. – švysteli mintis. Istorija mėgsta kartoti savo pražūtingas klaidas. Bet dvasios nedarumas moko stoicizmo ir rimties. Tikiu, kad vėl, kaip daugel kartų mūsų istorijoje buvo, iš kraujo, kaulų, pelenų ir nemariosios dvasios pakiltų Lietuva. Manau, kad tokia yra Gedulo ir vilties dienos minėjimo reikšmė ir prasmė.

Minėjimo akimirka. Stovi viduryje – Seimo narys Liutauras Kazlavickas.

Jutos Ivianskaitės nuotr.

„juodojo birželio” minėjimų istoriją Merkinėje taip brandžiai buvo įprasminas Gedulo ir vilties dienos pagerbimas. Reikia pripažinti, kad tai jos organizatoriaus ir vedėjo M. Černiausko nuopelnas bei svarus indėlis į *Gyvųjų archyvų* istoriją. Ne bendrieji ištremtųjų į Sibirą per 1941–1953 metų laikotarpį duomenys, o konkrečios Merkinės gyventojų šeimos, kad šiandieniniai Merkinės ir apylinkių gyventojai išgirstų, kas ištiko jų pirmtakus XX amžiaus viduryje.

Skaičiuokim toliau. 1945 m. vasarą: šešios šeimos, 16 žmonių; 1946 m. – 6 šeimos, 32 žmonės; 1947 m. – 10 šeimų, 33 žmonės; 1948 m. (didysis trėmimas „Vesna”) – 38 šeimos, 119 žmonių. Ir taip toliau – iki 1951 m. spalio, kai, vykdant operaciją „Osen”, iš Merkinės ir apylinkių buvo ištremta 118 žmonių...

Jurgita ir Mindaugas susirinkusiems minėjimo dalyviams toliau sekė juodąją sakmę, kaip viskas vyko tą baisų birželio rytmetį, apie trečią valandą, kai dar net paukščiai negiedojo. Kareiviai ir vietiniai sriškai nebuvo gailėstingi, o nekalti žmonės, atsidūrę su savo menka manta sunkvežimiuose, iškeliavo į nežinią – „pas baltąsias meškas”, kad dauguma jų išmirtų nuo bado, šalčio ir nepakeliamo darbo... Graudi ir tragiška ištremtųjų statistika pirmą kartą po Merkinės dangumi šiomet nuskambėjo taip konkrečiai. Renginio vedėjai pacitavo Dainavos apygardos partizanų vado Liongino Baliukevičiaus-Dzūko žodžius iš jo dienoraščio, rašy-

Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų bataliono kariūnai iš Alytaus šventės dalyviams demonstravo šiuolaikinius ginklus. Didžiausią susidomėjimą ginkluote rodė jaunimas, tuo džiaugėsi Lietuvos pasipriešinimo okupaciniam sovietiniam režimui dalyvis Juozas Jakavonis – Tigras, stovintis dešinėje.

Algimanto Černiausko nuotr.

Tremtinio užrašai (3)

Algimantas Katilius

Tęsinys. Pradžia 2014 m. birželio 14 d. „Kultūroje“

Laikas slinko lėtai. Apie 9 val. atsidarė langelis duryse, pasirodė prižiūrėtojo galva:

– Škarletui siuntinys („peredača“)!

Kameroje pašoko gana simpatiškas jaunas, mano ūgio vaikinai ir nuskubėjo prie durų. Ten pro langelį jam perdavė maisto moliniuose induose ir įvynioto į popierių. Po kelių minučių jis jau skaniai užkandžiavo keptais blyneliais su grietine, pienu, pyška su sviestu, virtu kiaušiniu ir dar kažkuo... Man tik seilės varvėjo! Artimiausius kaimynus ir kitus pataikūnus bei palaižūnus jis pavaišino – po kąsnelį, po žiupsnelį...

– Du vyrai – pusryčių! – netikėtai pasigirdo balsas už durų.

Pašoko vienas vyras, griebdamas kepurę ir tuščią kibirą nuo pečiaus, kur buvo sudėti kiti bendri kameros indai:

– Kas duos pinigų? Reikia penkių rublių! – Kažkas jam padavė 5 rub. – Kas eina su manim? Vienas sriubos ir duonos neatnešiu.

Tada pašoko dar vienas, ir abu, prižiūrėtojo lydimi, išėjo; kameros duryse uždidarė.

Pro mūsų kameros langą matosi varteliai iš KPZ į „zoną“ (NKVD kiemą su visu ūkiu). Visada vienas iš kalinių sėdėdamas prie lango stebėdavo vartelius ir pranešdavo, kada kas ateina, išeina, atneša siuntinį ar atveda naujoką. Po keliolikos minučių „dežuruojantis“ prie lango pranešė:

– Atneša duoną ir kibiras netušcias!

Netrukus į kameralą grįžo abu vyrai su puskibiriu garuojančios sriubos. Tik paragavęs supratau, kokią „buižą“ čia vadino sriuba... Beveik skaidriame vandenyje ant dugno buvo truputis tirščių: agurkų gabaliukų, svogūnų, kažkokių žolių. Duona kol kas liko prižiūrėtojų kambaryje.

– Kas suraikys duoną? Kas moka darbuotis su svarstyklėmis? – durų langelyje išgirdome prižiūrėtojo balsą.

– Aš! Aš jau ne pirmą kartą, – išėjo tas pats vyras, kuris atnešė pusryčius.

Grįžo po 15 minučių, ant didelio padėklo nešinas duonos porcijomis po 450 g: kai kurios porcijos buvo iš vieno gabalo, kitos su įvairaus dydžio „priedukais“ – matėsi, kad sveriant stengtasi prisilaikyti teisingumo! Duona man pasirodė visai neblogo: minkšta, nepasenusi, kvietinė, gerai iškeptą. Dalytojas porcijas ėmė iš eilės nuo padėklo ir daliavo iš eilės pagal užimamą vietą ant grindų, todėl man teko paskutiniam (užpečkyje). Džiaugėsi tie, kuriems teko „garbūškos“, t. y. nuopjovos nuo kepalų galų. Kažkodėl visiems, taip pat ir man, atrodė, kad pluta skanesnė, lengvesnė, todėl ir porcija didesnė. Šį kartą „garbūškos“ negavau, bet man patiko, kad čia nebuvo dalijama „po blatu“ (pagal dalytojo nuožiūrą), o iš esmės „loterijos“ principu. Vėliau ne vieną kartą ir aš gavau „garbūšką“.

Pradėjome pusryčiauti. Nuo pečiaus nuėmė keletą molinių dubenėlių ir medinių šaukštų. Kameroje buvo 13 kalinių. Visiems indų neužteko, valgėme dviem pamainomis. Likau antroje pamainoje. Su duona tokia porcija alkį tik apmalšino: dar vieną tokią pačią porciją suvalgyčiau be niekur nieko, su pasitenkinimu.

– Dabar iki ryt ryto! – išgirdau kažkieno balsą. „Nejaugi tikrai šiandien daugiau nieko nebe duos?“ – nemaloniai nustebau.

Vėliau sužinojau, kad kartais taip ir būva: karšto maisto duoda tik kartą per dieną. Bet dažniau kaliniams duoda antrą kartą sriubos, kuri lieka po pietų valgykloje, patenkinus pačios valgyklos poreikius: paskambina į NKVD, kad paimtų kaliniams nemonkamai. O už rytinę sriubą sumoka patys kaliniai! Tiesa, iš manęs pinigų nepaėmė nė karto, visada sumokėdavo kas nors iš „turtinųjų“ kameros žmonių. Mane tokia tvarka stebino ir pikтино! Vėliau kalėjimuose ir kolonijoje galiojo taisyklė, kad kalinys yra maitinamas (nors minimaliai) valstybės. Čia ši taisyklė galiojo tik duonos daviniui. Kažin, kiek dienų žmogus pratemptų maitinamas tik 450 g duonos per dieną ir vandeniu?

Beveik visi, išskyrus mane ir dar porą kalinių, gaudavo siuntinius iš namų su maistu. Kai kas gaudavo dukart per savaitę, kiti – kartą, bet buvo ir beveik kasdien gaunančių, kaip jau minėtas jaunuolis Škarletas. Sunku man būdavo žiūrėti į skaniai valgančiuosius, nuryti burnoje susikaupusias seiles. Užsimerkdavau, kad viso to nematyčiau, bet ir užsimerkus vaizduotėje regėdavau dar skanesnius valgius! Negaliu pasakyti, kad nė karto manęs nepavaišino: pavaišindavo, ir net gana dažnai, bet man tai buvo lyg alkanam šuniui numestas kaulas... Mane erzino padlaižiai ir prisitaikėliai, kurie visai pataikavo gavusiam siuntinį, kad tik ką nors gautų! Aš dar buvau išdidus ir negalėjau nusizeminti, prašyti išmaldos.

Taip slinko dienos. Veltui laukiau, kada išgirsiu už durų savo pavardę, kada nuves pas viršininką, kuris pasikalbės su manim, išklausys mano prašymą ir nuspręs mano likimą bent jau artimiausioms dienoms. Vis dar tikejau, kad paleis namo iki teismo, nors jau išsiaiškinau, kad esu kaltinamas valstybinio turto vagyste pagal 162 straipsnį, pagal kurį galiu būti nubaustas iki 5 metų laisvės atėmimo. Didesnę patirtį turintys kameros sugyventiniai man pranašavo 2 metus nelaisvės nepilnamečių kolonijoje arba kalėjime ir kad iki teismo tikrai nepaleis namo.

Geriausiai kameroje gyveno tas berniūškštis Ivanas Škarletas. Mes abu buvome jauniausi: jis pora metų vyresnis, Krasnoziorsko gyventojas, kalvio sūnus, jam grėsė 5 metai už chuliganizmą. Jis su draugais sustabdė kažkokio kolchozo vežimus, atėmė iš moterų botagus, iškoliojo ir vienai pliaukštelėjo botagu per nugarą – taip pasakojo jis pats. Ivano šeima gyveno pasiturinčiai, nes kalviai visur gyvena gerai. Dabar jis siuntinys su maistu – labai geru maistu! – gaudavo beveik kasdien. Kartais į gretimo fabriko kiemą atėdavo motina, kartais vyresnė sesuo ir su juo pro plyšį pasikalbėdavo, permesdavo per tvorą rūkalų, laišką. Žinoma, kai prižiūrėtojas nematydavo. Jam užstodami, pridengdami padėdavo būrys prisilaizėlių. Kameroj už tai būdavo atsilyginama vaisėmis iš siuntinio. Bet buvo ir tokių, kurie naktį iš jo maišo pasiimdavo maisto papildomai, kai Ivanas miegodavo. Ir dar išdalydavo tiems, kurie tuo laiku būdraudavo. Tokiu būdu gavau ir aš ne vieną kartą po gabalą pyškos. Ar pastebėdavo Škarletas maisto trūkumą, ar nepastebėdavo – nežinau, bet nė karto nepakėlė jokio triukšmo.

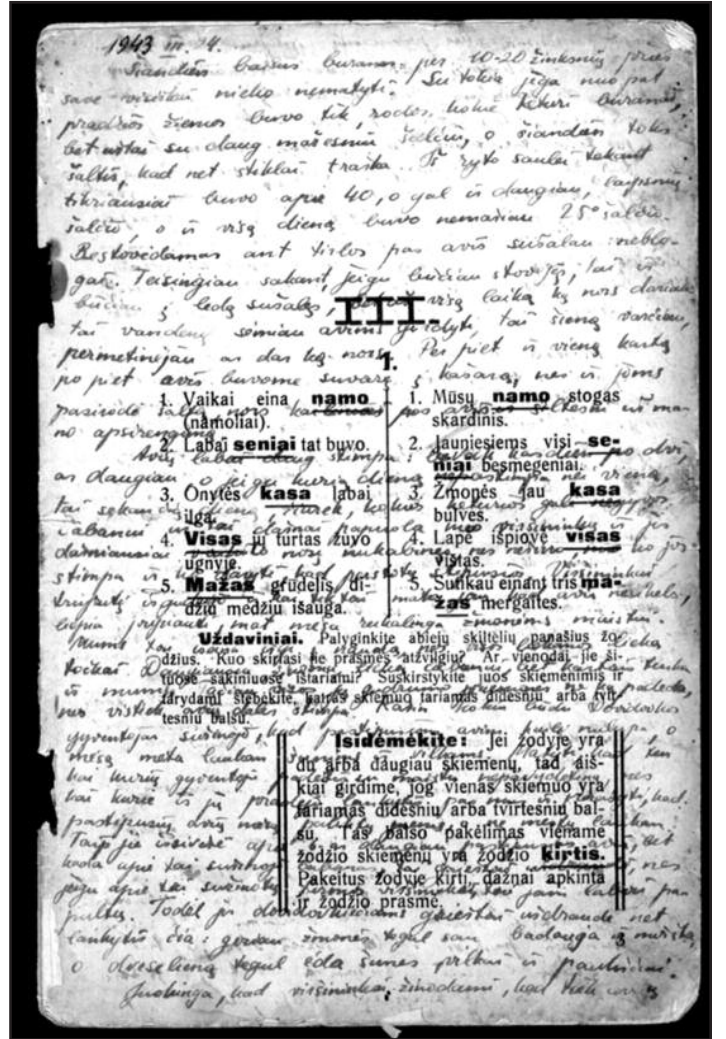
Kameroj žmonės retai keitėsi. Po poros dienų į kameralą atvedė labai apiplyšusį, apsileidusį, apžėlusį ir utėlėtą kaukazietį, dezertyrą iš fronto. Visi kaip susitarę nusiteikė prieš jį: dezertyrus rusai smerkia kaip baillius, tėvynės išdavikus, o čia dar toks apsileidęs, nekaltus... Jam teko užimti vietą prie pat parašos, kurios aš išvengiau. Bjauru buvo žiūrėti, kaip jis nagais traiskė utėles ir jų kiaušinėlius – glindas – savo baltinių siūlėse. Gerai, kad nuo mano užpečkio iki jo buvo gana toli. Naujokui atėjus baigėsi mano „dežuravimai“ kameroj, parašą nešė jis!

Kalinius iškviisdavo į tardymus, apklausas, rečiau į teismą. Jie grįždavo atgal į savo vietas. Negrįžti galėjo tik teismo išteisinti ir paleisti teismo salėje arba nuteisti lygtinai. Bet tokių neatsirasdavo ir aš vis vargau užpečky.

Vieną dieną po pietų prižiūrėtojas atidarė duris ir liepė visiems išeiti į kiemą – laukia darbas! Visi apsidžiaugė, nes bet koks pasikeitimas pajvairina nuobodžią kasdienybę. O kieme ir saulė, ir tyras oras!

Pasirodo, į NKVD atvežė daug vežimų beržinių rąstų malkoms: reikia iškrauti, sunėsti į KPZ kiemą, susandėliuoti, po to supjauti, suskaldyti, sukrauti džiovinti. Ne vienos dienos darbas. Alkanam buvo nelengva, bet niekas neskubino ir niekas neskubėjo. Visi buvo patenkinti saule ir tyru oru vietoj kameros dūmų. Nuo tos dienos kasdien dirbdavom kieme maždaug po penkias valandas. O kartą atvežtas malkas teko iškrauti ir vėlai vakare, jau sutemus.

Pirmosios dienos KPZ labai prailgo. Palaiškė tik

vis dar neprarasta viltis, kad viskas laikina ir tuoj pasikeis... Negalėjau patikėti, kad mane, tokį „gerą“ vaiką, gali taip skaudžiai bausti! Buvo velniškai liūdna ir nuobodu, naktimis miegojau prastai, buvo labai nepatogus guolis: kietos raudonų plytų grindys pašonėj, siaura; po galva tik gniužulas skudurų ir kepurė; ant nugaros gulėt galėjau tik kilstelėjęs vieną petį aukštyn – taip siaura buvo užpečkyje... Labai vargino rūkorių uždūmytas kameros oras, ypač dieną, kada vasaros saulė jį įkaitindavo ir prakaitas išmušdavo net ramiai gulint. Atgaiva tapdavo rytiniai ir vakariniai pasivaikščiojimai kieme, kurie prabėgdavo labai greit. Kartais iš kameros paimdavo vieną ar kitą kalinį atlikti kokį nors darbėlį.

Teke keliskart nuvesti, žinoma, su palydovu, prie netoliese tekančio upelio pagirdyti porą arklių. Tai suteikdavo nemažai džiaugsmo: išeidavom gana toli nuo NKVD pastatų, būdavo maždaug saulėlydžio laikas, jau atvėsus... Žmogus laisvėję neatreipia dėmesio į paprastus kasdienius reiškinis, kurie dabar, nelaisvėje, atrodė nuostabaus grožio: dangaus raudonis nusileidus saulei, jokio vėjelio, ramu. Girdėti, kaip arkliai godžiai siurbia vandenį... Vanduo tyras, galima upelio dugną apžiūrinėti. Tolumoje girdisi armonikos melodija, kažkas užtraukia dainą. Svokvi, kad aplink gyvena žmonės, bendrauja, kalbasi, šūkautja, barasi, juokiasi... Čiulba paukščiai, sužvengia arklys, bliauna avys, mykia melžiamos karvės. Tai didelio kaimo vakarinė simfonija! Neatsimenu, ar tada prisipildė mano akys graudulio ašarų, bet kad taip galėjo būti – neabejojau! Juk buvau tik keturiolikametis berniukas!

Kartais tekdavo eiti į miestelio valgyklą duonos ir sriubos pusryčiams arba tik sriubos pietums. Reikėdavo eiti kelis šimtus metrų iki valgyklos ir atgal judria rajono centro gatve. Uniformotas prižiūrėtojas sekėdavo truputį atsilikęs. Atrodydavau kaip laisvas žmogus, niekas į mane nekreipdavo dėmesio. Tik valgykloj mane su uniformuotu palydovu nužvelgdavo užuojautos kupinu žvilgsniu, mėgindavo ko nors paklausti... Kartą sutikau šiek tiek pažįstamų žmonių iš sovchozo, pradėjom kalbėtis, bet tuoj nutraukė mano palydovas, pašaukęs pasiimti kibirą su sriuba. Su garuojančiu, nors ir uždengtu kibiru žingsniuoti buvo labai nepatogu. Duoną nešti maiše būdavo lengviau.

Tęsinys kitame numeryje

Kultūros kronika

Sostinės parodų ir konferencijų centre „Litexpo“ nuo birželio 18 iki birželio 21 dienos veikė penktoji tarptautinė šiuolaikinio meno mugė „ArtVilnius“. Šiemetinės mugės akcentu pasirinkta meninė fotografija – daugiau nei 20 galerijų pristatė fotomenininkų darbus. Iš viso mugėje dalyvavo 65 galerijos iš 18 šalių: Lietuvos, Latvijos, Lenkijos, Baltarusijos, Rusijos, Austrijos, Bulgarijos, Gruzijos, Italijos, Didžiosios Britanijos, Olandijos, Prancūzijos, Rumunijos, Slovakijos, Švedijos, Šveicarijos, Ukrainos, Vokietijos. Mugės tikslas – aktyvinti Baltijos regiono meno rinką, sukviesti kaimynines meno galerijas, užmegzti kuo daugiau tarptautinių ryšių. Mugės atidarymo iškilnėse apdovanoti geriausieji jos dalyviai. Komisija išrinko keturių kategorijų lau-

reatus. Geriausia galerija pripažinta „Wolkonsky galerie“ iš Miuncheno. Geriausios menininkės titulas atiteko lietuvei Eglei Ridikaitei, geriausia mugės fotografija išrinkta menininko iš Baltarusijos Igorio Savčenkos fotografijų serija, o Andriui Pukiui atiteko mugės mecenato advokatų kontoros „Raidla Lejins & Norcoux“ įsteigtas 1 000 eurų vertės premija kaip geriausia jaunajam menininkui.

Vilniaus Mažojo teatro trupė Omsko mieste, Rusijoje, atidarė ketvirtąjį tarptautinį teatro festivalį „Akademija“. Festivalio dalyviams parodytas režisieriaus Rimo Tumino spektaklis „Mistras“ (pjesės autorius – Marius Ivaškevičius). Šiek tiek ironiškai, satyriškai apie nacionalinius prietarus kalbantys Marius Ivaškevičius ir Rimas Tuminas Omsko festivalį jau stebino 2008 metais, kai Vilniaus Mažasis teatras į Sibirą atvežė „Madagaskarą“. Ir šiais metais kritikų teatras giriamas už tradicijų tęstinumą, sugebėjimą groteskiškai ir aktualiai perteikti istorinius momentus, taip pat už trupės profesionalumą. Taip pat, kaip ir „Madagaskare“, veikėjai apsėsti utopiškų idėjų ir projektų, manijos kurti originalumu pritrėnkiančias teorijas. Įkvėpti Didžiojo Romantizmo, dramaturgas Marius Ivaškevičius, režisierius Rimas Tuminas kartu su scenografu Adomu Jacovskiu, kompozitoriumi Faustu Latėnu ir kostiumų dailininku Juozu Statkevičiumi sukūrė itin atrališką, estetišką, gaivališką ir didingą scenos kūrinį.

Birželio 12 dieną prestižiniame Briuselio miesto džiazo klube „The Music Village“ koncertavo vienas žymiausių lietuvių saksofonininkų Kęstutis Vaiginis ir jo suburtas tarptautinis kvartetas. Kvartete groja Lietuvos ir Belgijos muzikos atlikėjai: Dmitrij Golovanov (fortepijonas), Ruben Lamon (bosas), Jelle Van Jelle (būgnai). Kęstutis Vaiginis – tai vienas kūrybingiausių lietuvių džiazo muzikos atlikėjų ir kompozitorių, laimėjęs daugybę profesinių konkursų, gavęs ir Birštono džiazo festivalio apdovanojimą už indėlį į Lietuvos džiažą. Jaunosios kartos džiažmenas, grojantis drauge ir su lietuvišiais, ir su užsienio atlikėjais, su savo vienmečiais ir su patyrusiais džiažo meistras, jau yra gerai žinomas ne tik Lietuvoje, bet ir Europoje.

Vienu iš sėkmingiausių Baltijos šalių filmų pripažintas „Lošėjas“ (rež. Ignas Jonynas) birželio 18 dieną parodytas tarptautiniame Londono „East End“ filmų festivalyje. Šį pavasarį vykusiuose „Sidabrinės gervės“ apdovanojimuose „Lošėjas“ buvo nominuotas dešimčia ir apdovanotas penkiomis Sidabrinės gervės statulėlėmis (geriausias filmas, geriausias režisierius, geriausias pagrindinio vaidmens atlikėjas, geriausi kompozitoriai, geriausias dailininkas). Bendras Lietuvos ir Latvijos kino kūrėjų darbas išsiskiria scenarijaus originalumu ir filmavimo maniera, kurie, anot I. Jonyno lėmė tarptautinę filmo sėkmę. Ypač palankiai žiūrovų ir komisijų daugiau nei trisdešimtyje tarptautinių festivalių įvertintas „Lošėjas“ kalba apie pokyčius, vykstančius šiandienos žmogaus sąmonėje.

Birželio 17 d. Kaliningrado srities dramos teatre V tarptautiniame menų festivalyje „Russkaja muzika na Baltike“ žiūrovams buvo pristatyta Eimunto Nekrošiaus režisuota Dantės Aligjerio „Dieviškoji komedija“. Tai, kad Kaliningrade tarptautinių menų festivalių uždarymo pagrindiniu akordu pasirenkamas būtent Lietuvos teatras, liudija apie mūsų kultūros Kaliningrado srityje aukštą įvertinimą. Kaliningrado žiūrovai gerai prisimena porą metų iš eilės (2012 ir 2013 m.) vykusias teatro „Meno fortas“ gastroles šiame mieste, kuomet buvo parodyti režisieriaus Eimunto Nekrošiaus režisuoti spektakliai – F. Dostojevskio drama „Idiotas“ bei W. Shakespeare „Hamletas“, sulaukę ypač palankių įvertinimų. „Dieviškoji komedija“ su Rolandu Kazlu žiūrovų buvo labai šiltais sutikta ir plačiai žiniasklaidos nušviesta.

Spaudos foto

Atkelta iš 4 psl.

Kategorijoje „Gamta ir jos sauga“ geriausiai pasirodė Martynas Sirusas, o „Spindesio“ kategorijoje apdovanojimą gavo Gediminas Žilinskas. Temoje „Fotopasakojimas/Reportažas“ nugalėjo Giedrius Dagis, Bertos Tilmantaitės ir Žilvino Vasiliausko darbai.

Vienas iš konkurso vertinimo komisijos narių žurnalistas Vidas Rachlevičius teigia, kad „šis konkursas, kasmet išleidžiamas albumas, visa klubo veikla ir jame tvyranti dvasia – unikalūs reiškinys visuotinai susipriešinusios ir besidraskančios Lietuvos kontekste. Pastaraisiais dešimtmečiais matėme ne vieną iniciatyvą, kai įvairių kūrybinių profesijų žmonės bandė sukurti kažką panašaus, bet viskas baigdavosi gana greitai – geros iniciatyvos išsikvėpdavo, jos patekdavo į blogas rankas arba jas sužlugdydavo įvairios intrigos, kurios yra neatsiejama daugelio kūrybinių organizacijų bei kultūros institucijų veiklos dalis“.

Dar 1998 metais grupė didžiausių Lietuvos spaudos leidinių fotografų nusprendė įkurti klubą. Pirmasis jo pavadinimas buvo „Canon klubas“, nes dauguma fotografavo būtent tokiais aparatais. Įsimintina buvo klubo inicijuota akcija „Šventoji – diena ir naktis. 2001 m. birželio 23 d.“, kai net 36 fotografai iš visos Lietuvos Šventosios kurorte fotografavo vienos dienos akimirkas. Šis faktas užfiksuotas Lietuvos rekordų knygoje.

Šis klubas yra vienintelė organizacija Lietuvoje, vienijanti Lietuvos spaudos leidinių bei naujienų agentūrų fotografus. Pirmą kartą nacionalinis metinis spaudos fotografijos konkursas-paroda Lietuvoje surengtas 2002 m., jame dalyvavo 70 autorių, konkursui pristatę daugiau nei 1 500 nuotraukų.

Naujojoje parodoje yra daug išpūdingų kadru. „Naujienų“ temos nugalėtojo Vidmanto Balkūno nuotraukoje - iš Vilniaus rajono ūkininko Algio Kaušakio atimami badaujantys, neprižiūrimi arkliai. Jie žiemą ganėsi ant sniego, turėjo mažai pašaro ir beveik negavo vandens. Gyvūnų globėjai ir veterinarai bandė gelbėti mirstančius gyvulius, bet dalis arklių krito, kai jiems, ilgą laiką badausiems, buvo atvežta daug šieno.

„Kultūros“ temoje nugalėjo Kęstutis Žilionis, įdomiai įamžinęs choro „Bel Canto“ koncertą, vykusį Šv. Kotrynos bažnyčioje. Pirmame plane įamžintas choro meno vadovas ir dirigentas Artūras Dambrauskas. Ši fotografija buvo apdovanota ir „Kolegų“ prizų – kitiems konkurso dalyviams ji pasirodė įdomiausia.

„Diplomatijos“ temoje nugalėjęs Martynas Ambrazas nuotrauką pavadino „Išdykėliai“. Joje – spaudos konferencijos po oficialaus NATO energetinio saugumo kompetencijos centro Vilniuje atidarymo akimirka. Nuotraukoje žaismingai bendrauja Lietuvos prezidentė Dalia Grybauskaitė ir NATO generalinis sekretorius Andersas Foghas Rasmussenas.

Parodoje – ir daug kitų įdomių fotografijų. Tai ir Tibeto dvasinio vadovo Dalai Lamos apsilankymą Lietuvoje primenantį nuotrauką, kai jis kaip ypatingos pagarbos ženklą patalpė Vytautą Landsbergį už barzdos, taip pat temoje „Gyvenimas“ įamžinti Prezidentas valdas Adamkus su žmona Alma, kitas įdomiai pagautas V. Adamkaus kadras, taip pat sporto akimirkos, „Spindesio“ temoje nugalėjęs Gedimino Žilinsko autoportretas.